

חרדת הדין בדורנו

את מכתב י"ד בספרו "אור ישראל", פותח גאון המוסר, הגר"י סלנטר זצוק"ל, במילים אלו:

"מלפנים כאשר ידעתי כל איש אחזו פלצות מקול הקורא קדוש אלול. החרדה הלזו נשאה פריה להתקרב לעבודתו ית"ש, איש לפי ערכו. אכן לא לפי מושכל הראשון, אשר להאיש אשר בכל השנה נתרחק מעבודתו ית"ש תלבשנו הפחד והדאגה יותר מאימת הדין, אשר רק התורה והמע"ט המה התריס מהפורענות ר"ל - ונהפוך היתה: שינוי המעשה לטובה התראה בכפלים בהאיש אשר כל השנה אחז דרכו בקדש לפי ערכו, מהאיש אשר כל השנה הלך חשכים באין נוגה לפי ערכו".

ר' ישראל, מציב לפתחנו תמיהה רבתי:

מן הראוי היה, שככל שמצבו הרוחני של אדם רדוד יותר, כך תגדל חרדתו מפני יום הדין הממשמש ובא. ככל שהוא הרבה לחטוא במהלך השנה, כך הוא יראה נחיצות רבה יותר לתקן את דרכיו בשעת האמת, כאשר קרב היום בו יהא עליו ליתן דין וחשבון על מעשיו בפני שופט כל הארץ.

אולם בפועל, עינינו הרואות, כי דוקא ההיפך הוא הנכון: ככל שמצבו הרוחני של האדם רדוד יותר – כך גם חרדת הדין שלו עמומה יותר, קלושה יותר, עד בלתי קיימת. ואילו דוקא אותם אשר חיים את חייהם בימים שבשגרה מתוך חשבון הנפש, מתוך התבוננות ומתוך שימת לב – הם אלו אשר חרדת הדין מפעמת בקרבם במלוא עוצה.

כך מצייר ר' ישראל את תמונת המצב הרוחנית והגשמית של ה'אלול', כפי שהוא נראה בדורו שלו. ומה נאמר אנו, בדורנו שלנו? הלא אפילו את אותם רסיסי 'פלצות', את אותן שאריות של חרדת הדין, אשר אפיינו אפילו את פשוטי העם בימים עברו – לא ניתן למצוא בדורנו אלא במחיצתם של יחידי סגולה, גדולי יראה ומוסר!!! בימינו איפוא, מתעצמת הפליאה שבעתים!!!

הגר"ס אמנם מציע הסבר עמוק לתופעה, כפי שהיא היתה קיימת בדורו שלו, ואנו נאריך בדבריו במאמר הבא – שכן בודאי ליחם לא נס גם בדורנו. אולם לפני כן, דומה כי בדורנו אנו, יש להרחיב מעט יותר את היריעה באשר לעצם חרדת הדין אשר ראויה לכל אחד מאתנו...

דומה כמו כן, כי להעלמותה הכמעט מוחלטת של חרדת הדין בדורנו אנו – ישנן סיבות נוספות, שטחיות יותר מאלו שמציע הגר"ס... גם בסיבות שטחיות אלו נעסוק במאמר הנוכחי, עוד בטרם נפנה לעמוד על ההסבר העמוק שמציע הגר"ס לתופעה שנראית על פניה בלתי ניתנת להבנה...

חומר הדין

שכן הבה נתאר לעצמנו אדם, אשר צפוי לעמוד במשפט בעוד תקופת מה בפני שופט בשר ודם, על עבירה שלא ביצע. הוא בודאי חרד ודואג! מי יודע אם יעלה בידו להוכיח את חפותו? מי יודע אם יצליח לשכנע את השופט כי במעשיו לא נפל דופי?

ומה אם אותו אדם צפוי לעמוד במשפט על עבירה שביצע? הלא הוא בודאי יחשוש וידאג שבעתים!!! הרי הוא יודע כי האמת והצדק אינם עומדים לצידו... כמובן, הוא יכול לנסות

להכחיש, להעלים את האמת... אך לשקר אין רגליים! בסופו של דבר, ישנו סיכוי רב שאשמתו תוכח באופן ברור בפני השופט, ואז יהא עליו לשאת בעונשו!!!

ומה אם אותו אדם יודע כי ישנם **עדים** המעידים על המעשה שעשה? ומה אם **כבר הודה** במעשה, וכעת הוא עומד בפני גזר הדין? סביר להניח, כי בכגון דא, חרדתו תהיה כפולה ומכופלת... הוא לא יצליח להרדם בלילה, הוא לא יצליח לתפקד ביום, ומחשבותיו תהיינה נתונות אך ורק לדבר אחד ויחיד: למצוא פרצה כלשהי אשר תוכל לפטור אותו מן העונש, או לפחות למצוא דרך אשר בה יוכל לעורר את רחמיו של השופט בכדי שיקל בדינו!!!

אך הנה, כולנו צפויים לעמוד למשפט, כאשר מי כמונו יודע כי אשמתנו רבה. הלא לב יודע מרת נפשו!!! ולא זו בלבד, אלא שאנו אף יודעים כי כל מעשינו בספר נכתבים, ונשמתנו חתמה על כל המעשים שנעשו – כך שאין באפשרותנו כלל להכחישם!!! לא זו בלבד שישנם 'עדים' על מעשינו, אלא שאנו **עצמנו כבר הודינו בהם!!!** הכרעת הדין – ברורה איפוא לכאורה... אנו אשמים!!!

כעת, אנו ממתינים לגזר הדין... ומה מוטל על כף המאזניים?

הכל!!! החיים שלנו, הבריאות שלנו, הפרנסה שלנו, הנחת מהילדים שלנו, האושר שלנו, כל פרט ופרט מפרטי חיינו!!! הכל מוטל על כף המאזניים, ובמידה מוחלטת!!!

אנו אומרים בתפילת מוסף בימים הנוראים, את הפיוט הנורא: "ונתנה תוקף", ובו אנו מפרטים:

"בראש השנה יכתבון, וביום צום כפור יחתמון: כמה יעברון וכמה יבראון, מי יחיה ומי ימות, מי בקצו ומי לא בקצו, מי במים ומי באש, מי בחרב ומי בחיה, מי ברעב ומי בצמא, מי ברעש ומי במגפה, מי בחניקה ומי בסקילה, מי ינוח ומי ינוע, מי ישקט ומי יטרף, מי ישלו ומי יתיסר, מי יעני ומי יעשר, מי ישפל ומי ירום".

כולנו יודעים. כולנו מאמינים. אך הבה ננסה להעלות בזכרוננו כמה מהאירועים הקשים שאירעו במהלך השנה החולפת, לנו או לאחרים... כמה מיתות משונות ירדו לעולם, כמה אלמנות נותרו לבדן, כמה יתומים התווספו לכלל ישראל, כמה קשיי פרנסה, כמה צרות אירעו לכלל ולפרט!!! ובכן, כל אלו – נגזרו בראש השנה הקודמת, והן יכולות להעניק לנו מושג אודות מה שמוטל על כף המאזניים ביום זה!!!

נחזור נא אל אותו אדם אשר צפוי לעמוד למשפטו של בשר ודם, ונתאר לעצמנו כי הנה הוא שומע על פלוני שנידון על אותה עבירה עצמה שבה הוא מואשם, ונגזרה עליו תקופת מאסר ממושכת... ועל אלמוני שנשפט על עבירה דומה, ונגזר עליו קנס שרושש אותו לחלוטין... ועל פלמוני, שנגזר עליו גזר דין מוות!!!

אין ספק כי כל שמועה שכזו, תחמיר את דאגתו של מיועדנו עשרת מונים, ותעצים את הפחד שהוא חש לקראת המשפט – פי כמה וכמה!!!

ובכן, הבה נהיה כנים: אנו מביטים סביבנו, ורואים כל כך הרבה אנשים שנגזרו עליהם גזירות קשות בראש השנה שעבר... וכלום יכולים אנו לומר כי אנו צדיקים יותר מהם, שפגעה בהם מידת הדין? האם יכולים אנו להיות שאננים, ולומר כי דיננו בודאי יהיה שונה? למרבה הצער – נראה שלא...

אם כך, בהחלט יש לנו מקום לחשש ולדאגה!!!

ועוד נחזור נא אל אותו אדם הצפוי לעמוד למשפטו של בשר ודם, ונגסה לתאר לעצמנו: כיצד הוא מרגיש, כאשר הוא יודע כי על עבירה זו שבגינה הוא עתיד להשפט – **הוא עצמו** כבר נשפט לפני תקופה לא ארוכה, וזכה להקלה משמעותית בדינו רק משום שהתחייב לא לשוב ולעבור את אותה עבירה שנית? וכיצד הוא מרגיש, אם בפעם הקודמת בה עמד למשפט – כבר נגזר עליו עונש חמור ביותר, אולם העונש הומתק והומר לעונש "על תנאי"?

ומה איתנו?

הלא על מרבית החטאים שאנו צפויים להשפט עליהם, כבר נשפטנו לפני שנה בדיוק, בראש השנה הקודם... כבר אז – הבטחנו כי לא נשוב לחטוא בהם עוד, אולם בפועל, הפרנו את כל הבטחותינו... האם יכולים אנו לדעת, כמה עונשים "על תנאי" אנו סוחבים על גבנו מאז השנה הקודמת??? וכיצד נוכל לעתור ולבקש רחמים, לאחר שכבר הבטחנו שוב ושוב כי לא נשוב לכסלה – ולא עמדנו בהתחייבותנו???

אין ספק!!! מצבנו חמור ביותר!!!

אולם אף גרוע מכך... אדם העומד למשפט – יודע בדרך כלל במה הוא מואשם... אולם מה אם עומד אדם למשפט, ואפילו אינו יודע במה מאשימים אותו? הלא בודאי יהא בכך כדי להעצים את חרדתו עשרת מונים! הכיצד יוכל להתגונן, בעוד הוא אינו מכיר כלל את כתב האישום???

והנה, אנו עומדים לפני משפט נורא, ומאחר ובמהלך השנה כולה לא ניהלנו את חיינו מתוך מחשבה ותשומת לב, מתוך התבוננות וחשבון הנפש – אנו אפילו לא יודעים במה נואשם... אנו אפילו לא מצליחים לזכור את כל המעידות, והנפילות, והכשלונות, שחווינו במהלך השנה החולפת!

יתר על כן:

בשונה משופט בשר ודם, שאינו יכול לעמוד על ההשלכות שהיו לכל מעשה של הנידון – שופט כל הארץ מביא בחשבון גם את זאת! יתכן שאנו נואשם באי-אלו עוונות, אולם לצידם – אנו נתבע אף על השלכות נוראות שהיו להם, על הכלל ועל הפרט!

אם לא נזהרנו כראוי בשמירת הלשון, או בכל עבירה אחרת, וכתוצאה מכך נגרם רפיון לאחרים שנכשלו בעקבותינו – הלא אף על זאת יבוא האלוקים במשפט!!!

אם לא נזהרנו כראוי בממון חברינו, וכתוצאה מכך נגרם להם ביטול זמן או עגמת נפש שאין אנו מעלים כלל בדעתנו – הלא גם ההשלכות הללו תבואנה בחשבון!!!

הדין איפוא מורכב מאין כמותו, עמוק עד לתהום, נורא ואיום! הסכנה עצומה ובלתי נתפסת: על כף המאזניים מוטל כל מה שחשוב לנו, וכל מה שיקר לנו!!!

ובכל זאת, אנו שאננים... ובכל זאת, אנו ממשיכים בשגרת החיים כאילו לא קרה כלום... ובכל זאת, אנו מתנהלים כאילו אין משפט, ואין דין, ואין העולם ומלואו מוטלים על כף המאזניים... הכיצד נוכל להסביר זאת???

תירוצים

אלא מה? כאן מתחילים התירוצים...

אם נשאל אדם מצוי ברחוב: "האם אתה מודע לחומרתו של המשפט בפניו אתה צפוי לעמוד?", סביר להניח שהוא ישיב בחיוב. ואם נוסיף ונקשה: "מדוע איפוא אינך עושה מאומה בכדי להנצל?", מן הסתם הוא יתחיל להסביר כי דוקא היה רוצה לעשות יותר, אבל מה לעשות? הוא אינו יכול... הוא שקוע בחובות ועסוק בטרדות הפרנסה, בריאותו אינה תקינה, הילדים דורשים השקעה ותשומת לב מרובה, וכן הלאה וכן הלאה...

ובכן, הבה נחזור שוב, בפעם האחרונה אל אותו אדם היודע כי צפוי הוא לעמוד למשפט בפני שופט בשר ודם, ונשאל: מה הוא עושה? האם הוא יסתתר מאחורי תירוצים, מוצדקים ככל שיהיו? ברור שלא!!! הלא הוא יודע כי התירוצים הללו לא יועילו לו מאומה ברגע האמת, הרגע בו יעמוד בפני השופט וישמע את גזר דינו!!!

האדם המצוי, בנסיבות כעין אלו שתוארו לעיל, יעשה כל שביכולתו, ואפילו למעלה מיכולתו – בכדי להשיג לעצמו את עורך הדין הטוב וממולח ביותר... הוא יגייס לשם כך כספים מכל מי שהוא מכיר, הוא יכתת את רגליו מגמ"ח לגמ"ח גם אם בריאותו אינה כתקנה, הוא אפילו ימכור את דירתו – בכדי להציל את עצמו מגזר דין נורא שצפוי לו...

הוא יודע כמובן, כי אפילו עורך הדין הטוב ביותר – אינו יכול להבטיח לו זיכוי מוחלט, ואפילו לא הקלה משמעותית בעונש. ובכל זאת, הוא אינו מזלזל בכל סיכוי, ולו הקטן ביותר... ואפילו בשביל לזכות בסיכוי שכזה – הוא מוכן להקריב את כל אשר לו!!!

ובכן, מה איתנו?

הלא אנו יודעים, כי יש לנו אפשרות להשיג עורך דין... ולא סתם עורך דין – אלא עורך דין שיש לו סיכויי הצלחה של **מאה אחוזים!!!** לעורך הדין הזה – קוראים: "תשובה", וכבר הובטחנו ממרומים כי אם נשוב בתשובה בלב שלם – תשובתנו תתקבל ואנו נצא זכאים בדיננו!!!

נחשוב נא לרגע:

כאשר עומד אדם למשפטו של שופט בשר ודם על עבירה שביצע, וישנם אינספור עדים על המעשה, או גרוע מכך: כאשר הוא כבר הודה בביצוע המעשה – אפילו עורך הדין הטוב ביותר לא יוכל לשנות את העבר ולהוציא אותו זך כשלג... לכל היותר, יעלה בידו של עורך הדין לטעון לחוסר שפיות, או אולי למצוא פרצה בחוק שתמנע מהשופט לגזור את גזר דינו של הנידון בפועל... במרבית המקרים, יתמקד עורך הדין בטענות לענין העונש, ויבקש להקל על הנידון בנימוקים כאלו ואחרים...

אולם הנה, עורך הדין שאנו יכולים לגייס, יכול לעשות את מה שאף עורך דין אינו יכול לעשות: הוא יכול לעקור את המעשה למפרע – כאילו לא נעשה מעולם!!! הוא יכול להוציא אותנו זכאים לחלוטין בדין!!! לא מחמת הספק... זכאים לגמרי – זכים כשלג!!!

ובכל זאת, אנו כלל לא ממהרים לגייס אותו לעזרתנו... אנו מתעלמים לחלוטין מהמשפט הקרב ובא, וממשיכים בשגרת חיינו... האם זו התנהלות ברת הסבר? האם מישהו יכול להבין התנהלות שכזו?? ברור שלא!!!

הבה נתבונן בדבריו הנפלאים של בעל מנורת המאור (אות ר"צ), אשר מתמצת במשפטים ספורים את כל אשר הזכרנו עד כה, וכך הוא כותב:

"כל בן דעת, כאשר רואה שקרב זמנו לבוא לדין על קצת ממונו, וכל שכן על גופו, לפני מלך בשר ודם - מתעורר מאד ביום ובלילה ומחפש בדרכיו ושואל ומבקש עצה מכל יועץ שימצא, לומר לו כיצד ינצל מן הדין. על אחת כמה וכמה מה יש לו לעשות כשבא יום פקודתו ודינו מגופו ובניו וממונו לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא יודע כל תעלומות, שאין צריך לפניו לא עדים ולא ראיה, שהכל גלוי לו, ואינו מועיל לפניו סניגור אחר בלתי תשובה ומעשים טובים, שיש לו לאדם לירא מאד ולחפש בדרכיו ולשוב מחטאיו ולבקש עצה טובה מכל יודע דעת קדם הגיעו ליום הדין - כדי שיזכה בדינו!".

הדברים פשוטים וברורים, עד שאין מקום להאריך בהם. אולם כרוב פשיטותם, כך רבה הפליאה עלינו ומתעצמת לאין ערוך: **איך אנו אדישים? איך אנו מתנהלים בנחת, כאילו אין דין ואין דיין? איך אנו לא עומדים ומזעזעים עולם ומלואו בנסיון למצוא פתח הצלה מהמשפט הצפוי לנו? איך???**

רחמים – עד היכן?

נראה, כי לפחות אחת התשובות לשאלה זו, נעוצה בכך שאנו כבר עמדנו בפני משפטו של שופט כל הארץ אי-אלו פעמים במהלך השנים האחרונות, מה שגורם לנו לחוש כביכול ניתן 'לעבור' אותו בשלום גם מבלי שינוי משמעותי באורחות החיים, ומבלי התגייסות רבתי לתשובה שלמה...

רבים אומרים לעצמם, כי בשנה שעברה הם לא היו צדיקים יותר מכפי שהם בשנה הנוכחית, ואף לא הקדישו זמן רב יותר לתשובה, ובכל זאת – הנה הם חיים וקיימים, שורדים כך או אחרת את היום היום... משום כך, הם אדישים ושאננים, ואינם מתייראים מפני הדין והמשפט...

אנו יכולים לנסות להתכחש לתחושה הזו, אך הבה נשאל את עצמנו בכנות: אילו לא היה לנו את יום הדין הגדול והנורא מדי שנה בשנה, ולפתע, ביום בהיר אחד – היינו מקבלים הודעה שמיימית על קיומו של יום דין חד פעמי... האם היינו אדישים כפי שאנו אדישים כעת בפרוס הימים הנוראים?

סביר להניח שלא...

אם לא נתכחש לתחושה הזו, אם נכיר בה – נוכל להתגונן מפניה, ולהבין באמת מדוע היא כל-כך **לא מוצדקת**... יותר מכך: אם נכיר בתחושה הזו ונתבונן בה, נוכל להבין גם מדוע היא **מחוצפת** מאין כמותה, והגרוע מכל – מדוע היא כל כך **מסוכנת!!!**

שכן אנו דומים לאדם שנידון בפני השופט פעם אחת, אשמתו הוכחה, ובכל זאת – הוא נפטר בעונש קל ובלתי משמעותי. הוא המשיך לחטוא, הובא בפני השופט בשנית, ושוב – יצא בעונש קל ובלתי מרתייע. וכך גם בפעם השלישית, הרביעית, וכן הלאה... בפעם העשירית – הוא כבר מרגיע את עצמו כי אין כל סיבה לחשש... הנה, הוא כבר נוכח לדעת כי המשפט 'עובר' בשלום, ושום דבר נורא לא קורה...

אולם נשאל נא את עצמנו:

האם תחושתו של הנידון המסתמך על כך שהשופט הקל בעונשו פעמיים ושלש, חמש או עשר, ומרשה לעצמו לזלזל בחוק מכאן ולהבא מתוך הנחה כי לא ימוצה עמו הדין, מבוססת על חשיבה הגיונית? האם העובדה שהשופט החליט שלא למצות עמו את מלא חומר הדין מספר פעמים, מהוה ערובה לכך שהוא ימשיך לחוס ולרחם עליו גם כאשר יבוא לפניו למשפט שוב ושוב על אותה עבירה עצמה?

ודאי שלא!

רק פתי יסתמך על רחמיו של השופט, וימשיך לעבור על החוק מתוך הנחה כי יזכה לרחמים לעד... כל בר דעת מבין, כי כאשר יוכח השופט שרחמיו אינם מסייעים לנידון לשוב למוטב, אלא להיפך: גורמים לו להתבוסס יותר ויותר בביצת החטא והפשע - הוא יחמיר בעונשו בכדי להניאו מלחטוא מכאן ולהבא!

ובכן, הוא הדין בענייננו...

הבה נניח, כי אכן לא היינו זכאים גם בראש השנה הקודם, ובזה שלפניו, ושלפני פניו, לרחמיו של שופט כל הארץ. הבה נניח אף כי אמנם התחסד עמנו היושב במרומים, והעניק לנו שפע ברכה והצלחה, חיים ובריאות, פרנסה ונחת - מבלי שהיינו זכאים לכך. לפנינו משורת הדין. אולם כלום יש בכך כדי להעיד על הצפוי לנו מכאן ולהבא?

ברור שלא!

להיפך: כל שנה שחולפת, בעוד אנו דבקים בדרכנו הרעה, ואיננו שבים בתשובה - מחמירה את מצבנו, ומקרבת אותנו אל היום בו לא יהא מנוס מלמצות עמנו את הדין בכדי להניא אותנו מלחטוא עוד!!!

אולם למעשה, מצבנו חמור אף יותר...

שכן כיצד ירגיש אדם שהשופט הרשיעו בעבירה חמורה, אולם החליט שלא למצות עמו את הדין - תוך שהוא מצרף להחלטתו זו אזהרה חמורה לבל ישוב עוד לחטוא, ואילו הוא שב וחטא, נתפס והועמד למשפט? האם גם הוא יהיה שאנן???

ומה אם זו אינה הפעם הראשונה בה השופט מזהיר אותו להרחיק רגליו ממחוזות החטא, ומתרה בו לבל ישוב להופיע לפניו כשאשמה בידו? ומה אם הוא כבר הבטיח שוב ושוב כי לא ישוב לסורו, ורק לאחר תחנונים מרובים ניאות השופט להמתיק את עונשו בפעם האחרונה, כאשר הוא ניצל בעור שיניו ממש?

הלא ברור שכאשר הוא יובא בפני השופט בפעם הבאה - כל איבריו ירעדו!!!

והנה, אנו עומדים בכל שנה מחדש למשפטו של שופט כל הארץ, והוא חומל ומרחם עלינו. אולם לחמלה הזו, לרחמים הללו, מצורפת אזהרה... בכל שנה מחדש מתרה בנו אבא שבשמים, ומזהיר אותנו כי תהיה זו הפעם האחרונה בה נבוא לפניו וידינו מלוכלכות בחטא...

האם אין אנו מבינים כי האזהרה הזו מהדהדת בחללו של עולם, גם אם לא שמענוה באזנינו ממש???

גופא... על כך שלא הבנו בעצמנו את אשר מבין כל בר דעת, כי הרחמים והחמלה לא נועדו לאפשר לנו להמשיך לחטוא – אלא רק להעניק לנו הזדמנות לשנות את דרכנו מכאן ולהבא!!!

ובכן, הכיצד נוכל להיות אדישים???

חוצפה נוראה...

יתר על כן:

אילו שופט בשר ודם יתחשב בנידון, ימנע מלגזור עליו עונש בשל עבירה שביצע, אולם לאחר תקופת מה יודע לו – כי הנידון מסתובב ברחובות ומספר לכל מאן דבעי כי אין מקום לחשש מפני משפטו של השופט, באשר הוא נגמר בלא כלום... האם יכולים אנו לשער עד כמה תגדל חמתו של השופט על אותו הנידון???

אילו היינו פוגשים אדם שכזה, סביר להניח כי אף אנו לא היינו מתאפקים מלהוכיח אותו במילים קשות ולומר לו: "האינך מתבייש???" ריחמו עליך! ויתרו לך! התחשבו בך!!! לפחות תקח מוסר מכאן ולהבא!!! האינך מתבייש להשתמש ברחמים בהם נהגו כלפך – בכדי לזלזל במשפט ולהמשיך לפשוע?"...

ואכן, זו חוצפה נוראה!!!

אולם אף יותר מכך... מה יקרה כאשר יובא אותו הנידון שנית בפני אותו השופט, לאחר שנודע לשופט כי הינו מזלזל בבית המשפט בעקבות הוויתור שוויתרו לו בפעם הקודמת???

סביר להניח, כי לא זו בלבד שבזו הפעם לא יקל השופט בעונשו, אלא שהוא אף ימצה עמו את מלא חומר הדין, ויגלגל עליו גם את אשמתו הקודמת...

והנה, הלא לפני שופט כל הארץ, גלויות כל מחשבות... אם יש בעומק ליבנו איזו תחושה קלה של זלזול במשמעותו של המשפט, בעקבות הרחמים אשר באו לידי ביטוי בשנה הקודמת – המחשבה הזו גלויה וחשופה לפניו יתברך במלא מערומיה! ובכן, הכיצד נוכל לצפות לרחמיו שנית, גם בשנה הזו, לאחר שהוכח כי הרחמים שגילה עד כה רק גרמו לנו לזלזל במשפטו???

הרי לא זו בלבד שמן הראוי למנוע מאתנו את אותם רחמים, אלא שעצם הזלזול שאנו מזלזלים במשפט בעקבות רחמי העבר – מהוה **חוצפה שאין דומה לה!!!** התביעה שאנו נתבע על עצם התחושה הזו, על עצם קלות הראש שאנו מרשים לעצמנו לחוש בעקבות הרחמים אשר באו לידי ביטוי במשפט העבר – חמורה עד למאד בפני עצמה!!!

השנה החולפת

זוהי תשובה אחת שעלינו להשיב לעצמנו, כאשר אנו מזהים כי חסרון חרדת הדין שלנו נובע מאותה תחושה כביכול ניתן 'לעבור' את הדין בשלום גם מבלי להתכונן לקראתו כראוי... אולם מלבד זאת, עלינו להתבונן עוד:

שכן אנו נמצאים לעיתים תחת הרושם, כי 'עברנו' את הדין של השנה שעברה בשלום... אולם הבה נתבונן בשנה החולפת, במצבנו האישי – ובמצבו של הכלל המושפע ממעשינו, ונשאל את עצמנו: **האמנם???** האם אמנם השנה הזו היתה מושלמת כל כך, רגועה כל כך, שלווה כל כך???

לאחר מעשה, אנו נוטים לשכוח את הרגעים הקשים והבלתי נסבלים שחווינו במהלך השנה... בין אם מדובר בקשיי פרנסה, בין אם בחלאים שונים, ובין אם בכל תחום אחר... אולם אם נעצור לרגע את שטף החיים ונתבונן, נמצא כי השנה החולפת היתה רצופה בקשיים מקשיים שונים!

אז נכון... ברוך ה' אנו חיים, ברוך ה' הצלחנו לעבור את השנה מבחינה כלכלית, ברוך ה' אנו אפילו בריאים בסך הכל... אולם כלום אנו רוצים לחוות שוב את כל אותם רגעים קשים, אותם רגעים מייסרים, או אפילו את אותם רגעים **מפחידים** שחווינו במהלך השנה החולפת?

אל נא נניח לעצמנו לשכוח את הרגעים הללו, גם אם הם חלפו מבלי להותיר עקבות... אל נא נניח לעצמנו להתעלם מהם... עלינו להזכיר אותם לעצמנו, להציב אותם לנגד עינינו, ולהבין כי כולם נקבעו ונגזרו עלינו ביום הדין הקודם - ממנו יצאנו עם תחושה כביכול 'עברנו' אותו בשלום...

אם באמת נזכור את הרגעים הקשים הללו, ונציב אותם לנגד עינינו – אנו בודאי נרצה לעשות הרבה יותר מכפי שאנו עושים, בכדי למנוע מעצמנו רגעים שכאלו בשנה הבאה עלינו לטובה...

ואף יותר מכך:

נתאר לעצמנו אדם, שעמד למשפט, ונגזרה עליו תקופת מאסר מסויימת. לקראת סוף תקופת המאסר, בעודו בבית האסורים, עבר האסיר על אותה עבירה שנית – ונגזרה עליו תקופת מאסר נוספת, ממושכת יותר מהראשונה... ושוב, גם בתקופת המאסר השניה – לא נזהר האסיר, עבר על החוק בשלישית, ונדון לתקופת מאסר שלישית, ארוכה במיוחד...

ועתה, נתאר לעצמנו כי אותו אסיר עבר על החוק בפעם הרביעית לקראת סוף תקופת ריצוי עונשו, ובטרם נכנס אל היכל המשפט – אמר לסובבים אותו: "אני לא מפחד!!! אמנם בפעם הראשונה בה חטאתי – הושלכתי לבית האסורים, אולם בפעם השניה והשלישית - לא עשו לי כלום!!! בבית הסוהר הייתי – ובבית הסוהר נשארתי!!!"...

כיצד נתייחס אל אותו אסיר?

אין ספק... אנו נבין כי כבר נשתבשה עליו דעתו!!!

הלא הוא נענש בחומרה על כל עבירה שעבר על החוק, ובכל פעם – בחומרה רבה יותר!!! אמנם הוא לא הושלך אל בית האסורים בפעם השניה והשלישית, אולם זאת רק מאחר וכבר **היה שם!!!** אילו לא היה חוטא בשנית ובשלישית – הוא היה יוצא לחירות, וחוזר לחיים מאושרים בחיק משפחתו... אולם משחטא – הוא המשיך להרקב בבור כלאו!!!

והוא הדבר באשר אלינו... אנו מוקפים בצרות, מוקפים בתלאות, מוקפים בקשיים. אילו לא היינו חוטאים מלכתחילה – הצרות הללו לא היו מתחילות כלל!!! הלא אבא שלנו שבשמים, רוצה להעניק לנו את כל הטוב שבעולם!!!

אלא מה?

לפני עשר שנים, או עשרים שנה, או מאז עמדנו על דעתנו – לא נהגנו כשורה, ונגזרה עלינו בראש השנה של שנת מי יודע איזו, שנה של תלאות... שנה של קשיים...

והנה, השנה הזו הסתיימה, וכבר היינו יכולים לחזור ולהיות מאושרים... היינו יכולים להפטר מעולן של הצרות, להשתחרר מהתלאות, ולחיות חיי שלווה ונחת... אולם אז, הגיע שוב ראש השנה, התברר כי לא היטבנו את מעשינו, ולפיכך – נגזרה עלינו שנה נוספת, קשה כמו הראשונה... ושוב הסתיימה השנה, הגיע המשפט, ואנו נשפטנו לשנה נוספת של תלאות... וחוזר חלילה...

ובכן, אנו עומדים כעת ואומרים לעצמנו: הנה, השנה האחרונה לא היתה קשה יותר מקודמותיה... הלא זו טענת כסילים!!! גם אם השנה האחרונה לא היתה קשה מקודמותיה, היא הלא היתה יכולה להיות **מאושרת!!!** היא היתה יכולה להיות **רצופה בנחת ובשמחה!!!** היא היתה יכולה להיות **נטולת דאגות!!!** האם היא אמנם היתה כזו???

הזדמנות חד שנתית

יתר על כן:

אנו שוכחים לעיתים, כי יום הדין אינו רק יום בו עלול להגזר עלינו **עונש...** יום הדין, הינו היום בו אנו יכולים לזכות לכל הטוב שבעולם!!! גם אם נמצא מי שיאמר כי השנה האחרונה היתה בעבורו שנה טובה ומבורכת... האם הוא אינו רוצה שהשנה הבאה תהיה טובה **יותר?** האם ישנו מי שאינו רוצה **יותר** מכפי שיש לו? **יותר** בריאות, **יותר** שמחה, **יותר** אושר, **יותר** נחת, **יותר** פרנסה???

ובכן, יום הדין הינו **הזדמנות חד-שנתית** לזכות בכל זאת!!!

גם אם בשנים קודמות נגזר עלינו גזר דין רב שנתי, שחייב טרדות מתמשכות במשך מספר שנים רצופות... גם אם בשנים הקודמות נגזר עלינו לקבל את המינימום ההכרחי כדי חיינו – ותו לא... זו **ההזדמנות שלנו לשנות את מצבנו מן הקצה אל הקצה!!!**

יום הדין, אין רק יום בו נגזרים עונשים על הבריות, רח"ל... יום הדין הינו בראש ובראשונה יום של **הזדמנויות!** זהו יום שבו אנו מקבלים את הקצבה השנתית מאבא שלנו, אבא שבשמים: את קצבת האושר, את קצבת הפרנסה, את קצבת הנחת, את קצבת הבריאות, וכמובן – את קצבת החיים!!!

זהו יום שבו אנו יכולים לשנות את כל חיינו לטובה – מן הקצה אל הקצה!!! שהו יום שבו אנו יכולים לחולל מהפך!!! אנו יכולים לסלק מחיינו את כל מה שקשה, ועצוב, ומכביד ומטריד, ובמקומו למלא את המאגרים בשפע עד בלי די!!! אנו יכולים לזכות לשנה מאושרת, שנה מושלמת, שנה מבורכת!!! וכל זאת נמצא בהישג יד!!!

האם משהו יכול להסביר מדוע אנו אדישים???, כיצד אנו מרשים לעצמנו לחלוף לצידה של ההזדמנות הזו, מבלי להעיף לעברה אפילו מבט???

עונש 'על תנאי'...

ולסיום, עלינו להזכיר לעצמנו נקודה נוספת, עליה כבר עמדנו בקצרה בתחילתו של מאמר זה...

שכן הנה, אנו אומרים בתפילת 'ונתנה תוקף': "בראש השנה יכתוב, וביום צום כפור יחתמו: כמה יעברון וכמה יבראון, מי יחיה ומי ימות, מי בקצו ומי לא בקצו".

ולכאורה, עלינו להבין:

כמה יעברון, ברור. כמה יבראון, ברור. מי יחיה ומי ימות – משמעותי מאד. אולם מה פשר הדין על "מי בקיצו ומי לא בקיצו"? אם נגזר על פלוני שימות – מה משמעות ישנה לשאלה האם הדבר יהיה בקיצו או לא בקיצו? ואם נגזר עליו שיחיה – שוב, מה יעלה ומה יוריד אם כבר בא קיצו או שמא לא?

אולם התשובה היא, כי לפעמים – יוצא אדם מראש השנה שמח וטוב לב, ואפילו עובר שנה לחיים טובים ולשלום, אבל הוא אינו יודע כי כבר נגזר עליו שימות **שלא בקיצו!!!** לדוגמה, אם נגזרו עליו בעת רדתו לעולם שמונים שנות חיים, יתכן שהוא איבד באותו ראש השנה שנה או שתיים מחייו!!!

אותו אדם, יכול להמשיך את חייו מבלי לדעת כלל כי קיצו קרב והולך!!! הוא אינו מרגיש מאומה, הוא אינו יודע כלום, אך חייו התקצרו משמעותית!!!

שוב מגיע ראש השנה, ומחייו של אותו אדם נחסרת עוד שנה... וכך, עוד ראש השנה ועוד ראש השנה, בכל ראש השנה נחסר עוד מחייו, עד שלבסוף הוא מוצא את מותו... העומדים מן הצד סבורים, כי בשנה האחרונה נגזרה עליו מיתה בחטף... אולם הם אינם יודעים, כי המיתה הזו הינה תוצאה של עשרים ראשי שנים, בעשרים השנים האחרונות, בהן התקצרו חייו עוד ועוד!!!

זה מפחיד. זה מלחיץ. אבל יש בכך גם צד מעודד...

משום שכל עוד אותו אדם חי – ביכולתו **לתקן את המעוות!!!** ביכולתו לשוב בתשובה, ולהוסיף לעצמו שנות חיים!!! בכל שנה מחדש, ישנה הזדמנות נוספת, כאשר עומדת לדיון השאלה: מי בקיצו – ומי לא בקיצו!!! בדיוק כפי שאנו נידונים האם נחיה **בזו השנה**, או שמא חלילה לא – אנו עומדים למשפט האם נמות **בקיצו**, או שמא יתחוללו שינויים: לטוב – או למוטב חלילה...

מבחינה מסויימת, ניתן לדמות זאת לעונש 'על תנאי'... עונש שהנידון אינו נושא בו באופן מיידי, אלא במועד מאוחר יותר, אם ימשיך בדרכו הרעה...

כאשר השנה כולה חולפת באופן 'סביר' – אנו מרגישים, כי הדין אינו כה נורא... אך אנו לא מבינים, שהשנה חלפה באופן 'סביר' – משום שבשנה הקודמת ניתנה לנו הזדמנות נוספת, והעונש שהגיע לנו הומר לעונש 'על תנאי'!!!

בכל שנה, אנו נידונים מחדש. לעיתים, נגזר עלינו עונש מיידי – לשנה הקרובה. אולם מי יודע, מי יודע כמה עונשים נגזרו עלינו 'על תנאי'??? מי יודע, כמה עונשים 'על תנאי' שכאלו, עלולים לבוא לידי מימוש בשנה הבאה עלינו לטובה – אם לא ננצל את ההזדמנות שנתן לנו אבא שבשמים, לשוב בתשובה ולהמתיק את גזר הדין?

האם נוכל להרשות לעצמנו להיות אדישים???

תשובה מאהבה

לסיכומו של דבר, אין כל הצדקה לתחושה אשר קנתה לה שביתה בליבם של רבים, כביכול ניתן 'לעבור' את המשפט גם בלי הכנה מוקדמת... תחושה זו הינה חסרת בסיס לחלוטין, ולא זו בלבד – אלא שהיא אף מחוצפת ומסוכנת ביותר.

לאמיתו של דבר, ברור לחלוטין, כי אם לא נערך לקראת יום הדין כראוי – התוצאות עשויות להיות הרוות אסון. אולם עדיין, דומה כי אין די בידיעה זו בכדי להביא אותנו אל מחוזות חרדת הדין... על הסיבות לכך – נרחיב את הדיבור במאמר הבא בעקבות דבריו הנפלאים של הגרי"ס סלנטר, אולם בטרם נסיים מאמר זה – מן הראוי לעמוד על נקודה נוספת, אחרונה.

שכן הנה, אנו מוצאים בדברי רבותינו שתי התייחסויות מקבילות לחודש אלול:

מחד גיסא, ישנה בחינה של 'דין' באלול. חודש אלול הינו חודש של פחד, של חרדה, כפי שבא הדבר לידי ביטוי במכתבו של הגרי"ס בו פתחנו מאמר זה. וכבר כתב רבינו יונה בספר היראה: **"משנכנס אלול עד מוצאי יום הכיפורים – יהא חרד וירא מאימת הדין"**! זו אף הסיבה מחמתה אנו תוקעים בשופר מדי יום ביומו בחודש אלול, בכדי לעורר את חרדת הדין, וכפי שכבר התנבא הנביא ואמר (עמוס ג', ו'): **"אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו"**.

אולם מאידך גיסא, ישנה בחינה נוספת של 'אלול': בחינה של רחמים, בחינה של אהבה גדולה. אבא שלנו, שאוהב אותנו הכי בעולם – נתן לנו חודש שלם שבו התשובה מקובלת במיוחד, בכדי שנוכל להעריך לקראת משפטו הקרב ובא! אבא שלנו שאוהב אותנו כל כך, קורא לנו באהבת אין סוף, ומפציר בנו כביכול: שובו בנים שובבים!!! שובו אלי ואשובה אליכם!!!

ואכן, לבחינה זו אף מוצאים אנו רמז בשמו של חודש אלול, וכפי שכבר הביא המשנה ברורה (סימן תק"פ):

"ואיכא אסמכתא מקרא: אני לדודי ודודי לי – ראשי תיבות אלול, וסופי תיבות עולה מ' כנגד ארבעים יום מר"ח אלול עד יוה"כ, כי באלו ארבעים יום התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה, ואז דודו קרוב לו לקבל תשובתו מאהבה. ועוד סמך מקרא: ומל ד' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך – ראשי תיבות אלול".

כלומר, ימי חודש אלול – הינם מצד אחד ימים של חיל ורעדה, ימים של פחד מפני המשפט הקרב ובא, אולם מן הצד השני – ימים אלו הינם דוקא הימים בהם מתגלים רחמיו של אבא שבשמים באופן הנפלא ביותר – בבחינת: אני לדודי ודודי לי!!! כי אותו השופט אשר בפניו נעמוד למשפט, אותו השופט אשר מפני משפטו אנו מתייראים – הוא הוא האבא שאוהב אותנו כל כך, ורוצה כל כך שנחזור בתשובה ונצא זכאים בדין!!!

ואכן, כבר מצינו בירושלמי (ראש השנה ז', ע"ב):

"א"ר סימון, כתיב (דברים ד', ח'): ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים וגו'. ר' חמא בי ר' חנינה ור' הושעיה, חד אמר: אי זו אומה כאומה הזאת? בנוהג שבעולם, אדם יודע שיש לו דין, לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו, שאינו יודע היאך דינו יוצא. אבל ישראל אינן כן, אלא לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחין זקנם ואוכלין ושותין ושמחים, יודעין שהקב"ה עושה להן ניסים".

כאשר אדם יודע שיש לו דין לפני שופט בשר ודם, הוא לובש שחורים ומתעטף שחורים. אולם מה כאשר הוא יודע כי השופט הינו **אבא שלו???** כשאבא הוא השופט, ברור כי מטרתו אחת: להוציא את בנו זכאי בדין!!!

כמובן, אם לא יביע הבן חרטה על מעשיו, אם לא יחזור למוטב – לא יהא מנוס מלענשו, ואף האב האוהב יאלץ להודות בכך. אולם ברור, כי אב השופט את בנו – יעשה הכל בכדי לחסוך את הצורך בצעדי ענישה. הוא יעשה בכל בכדי שהבן יתחרט, יתנצל, יקבל על עצמו לשוב למוטב – ויצא זכאי בדינו!!!

ימי חודש אלול, לא פחות מכפי שנועדו להביא אותנו לידי **חרדת הדין** – נועדו להזכיר לנו את ה"**אני לדודי ודודי לי**"!!! הם נועדו להזכיר לנו כמה אבא שבשמים אוהב אותנו!!! כמה הוא חומל ומרחם עלינו!!!

הבה נתבונן בדבריו הנפלאים של רבינו יונה (שע"ת שער א' אות א'):

"מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו. ולמדדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרם וכו'. ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה, שנאמר (ישעיה ל"א, ו'): שובו לאשר העמיקו סרה, ונאמר (ירמיה ג', כ"ב): שובו בנים שובבים ארפה משובותיכם".

לפני שהוא מבאר את **חובת** התשובה, פותח רבינו יונה ומדגיש דוקא את **הזכות** שבתשובה. את **האהבה** שמביאה התשובה לידי ביטוי. האהבה שאין גדולה ממנה, אהבתו של אבא שבשמים לבניו, להם הכין את הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם!!!

לפיכך, אף שאין להמעיט בחובתנו להפנים את חרדת הדין, בה עוד נשוב ונעסוק במאמר הבא, אסור לנו לשכוח את הפן השני של חודש אלול... את ה"**אני לדודי ודודי לי**"... את ה"**שובו בנים שובבים**"... את ה"**שובו אלי ואשובה אליכם**"!!!

ואולי, בדורנו הכל-כך חלש, דוקא עבותות האהבה הם שימשכו אותנו אל חיקו של אבא שבשמים. ואולי, דוקא החיבוק הזה של אבא שבשמים, הקורא אלינו באהבה עצומה כל כך, ומפציר בנו לשוב אליו באהבה בכדי לאפשר לו לאמץ אותנו אל ליבו באהבה גדולה שבעתיים – הוא זה שיעורר אותנו לקום ולעשות מעשה.

לשוב אל אבא שבשמים, בכדי שישוב אלינו. להענות לקריאתו האוהבת. לנצל את ההזדמנות המופלאה שניתנה לנו לתקן את אשר עיוותנו, ולחזור בתשובה שלמה – **תשובה מאהבה!!!**